

Metsätaloudelle herkät vesistöt - herätekartan käyttö

Herätekartta sisältää vesistöt, jotka on tunnistettu vesienhoidossa tai muussa suunnittelussa metsätalouden vesistövaikutuksille herkiksi. Aineistossa tuodaan myös esille, millä perusteella vesistö on kartalle päätynyt. Pohjavesien muodostumisalueen sisällä tai sen reunalla olevat 1-5 hehtaarin kokoiset vesistöt ovat aineistossa pääsääntöisesti vähintään herkkiä. Vesistöjen herkkyyssuokitus ja sen pohjalta laadittu kartta on luonteeltaan informatiivinen ja yksi apuväline, jota voidaan käyttää vapaaehtoisen vesiensuojelun tukena kyseisten vesistöjen alueilla, eikä sillä ole suoria oikeusvaikutuksia.

Kartalle on tunnistettu vesistöt, jotka ovat

- a) **jo muuttuneita** ja metsätaloustoiminta voi heikentää niiden tilaa merkittävästi
- b) **tilaltaan luonnontilaisia tai lähellä luonnontilaa**, mutta metsätaloustoimet voivat heikentää tilaa
- c) vesistöjä, joissa esiintyy **joko luontaisesti lisääntyvä tai istutuksin tuettu lohikalakanta** (taimen, harjus, järvilohi) ja ovat siten herkkiä metsätalouden vaikutuksille
- d) **muusta syystä herkkiä metsätalouden vaikutuksille (herkkiä uhanalaisia lajeja sisältävät vesistöt)**

Kartta on suunnattu metsänomistajille, metsänhoidon toimijoille ja viranomaisille

Kartalla tunnistettu puro, joki, lampi tai järvi on todennäköisesti herkkä sellaisille metsätaloustoimille, joilla on vaikutusta vesistöön esimerkiksi kiintoaine-, humus- tai ravinnekuormituksen kautta tai jotka muuttavat uoman varjostusta ja suojavyöhykkeen ominaisuuksia. Tällaisia toimia ovat esimerkiksi uudis- tai kunnostusojitus, uudistushakkuut ja niiden yhteydessä tehtävät voimaperäiset maanmuokkaukset (esim. ojitusmätästys), rantapuuston käsittely uudistushakkuun tai harvennushakkuun yhteydessä tai uomien ylitykset.

Metsätalouden vesiensuojelusta tulee huolehtia kaikkialla, mutta herkillä vesillä vaikutukset voivat olla muita vesistöjä suurempia. Metsätaloustoimenpiteitä suunniteltaessa tulee arvioida, minkälaisia vaikutuksia vesistöihin aiheutuu ja valita riittävän tehokkaat vesiensuojelutoimenpiteet kohdekohtaisesti.

Karttaa voidaan hyödyntää **erityisesti neuvonnassa vesistövaikutusten huomioon ottamisessa**. Kartta ei poista tarvetta maastossa tehtävälle tarkastelulle suunnittelun yhteydessä. Kartta siis herättää tarkempaan suunnitteluun. Karttaa voidaan käyttää myös **ojitusilmoitustarpeen arvioinnissa**.

Metsänhoidon suosituksissa on ohjeita pienvesien ja vesistöjen tunnistamiseen ja huomioimiseen metsänhoidon yhteydessä: <https://metsanhoidonsuosituksset.fi/fi/toimenpiteet/pienvesien-ja-vesistöjen-elinymparistot>

Vesistöt jakautuvat kartalla kahteen kategoriaan herkkyyssarvion mukaan

Kartalla vesistöt on jaoteltu herkkyyden mukaan kahteen kategoriaan: **herkkiin** ja **erittäin herkkiin**. Niiden on ominaisuuksiensa perusteella arvioitu olevan alttiita yläpuolisella valuma-alueella tehtävien

metsätaloustoimien vaikutuksille. Niiden joukossa on esimerkiksi sellaisia vesistöjä, joilla metsätalous on tunnustettu merkittäväksi vesistön tilaa heikentäväksi paineeksi ja vesistöillä on tunnustettu riski niiden tilan heikkenemisestä.

Aineistoa käytettäessä on tärkeä huomioida, ettei se sisällä kaikkia vesistöjä, jotka saattavat olla herkkiä metsätaloudelle. Aineistossa eivät välttämättä nouse esille sellaiset vesistöt, joista ei ole lainkaan vesinäytteenottoa tai muita arvioinnin lähtötietoja. **Pienet vesistöt ovat usein jo kokonsa puolesta metsätaloudelle herkkiä** ja ne tulee aina huomioida metsätaloustoimissa.

Mitä pohjoisemmaksi kartalla mennään, sitä enemmän herkäksi tai erittäin herkäksi luokiteltuja vesistöjä näkyy kartalla. **Lapin alueen vesistöt ovat paremmin säilyneet luonnontilaisuuden ja lohikalakantojen vuoksi eteläisempiä vesistöjä herkempiä erilaisille maankäytön vaikutuksille**, ja siksi herkkiä vesistöjä on runsaasti. Lapissa on myös säilynyt monia jokihelmisimpukkakantoja, jotka on huomioitu aineistossa. Lapin alueella vesistöjen herkkyys kannattaa ottaa kaikkialla huomioon, mutta erityishuomiota tulee kiinnittää erittäin herkkiin vesistöihin ja niiden valuma-alueella toimimiseen.

Esimerkkejä metsätaloustoimien vaikutuksista vesistöihin sekä aineiston käytöstä

Kunnostusojitus, ojitusmätästys tai piennarteiden ojitukset

Herkkien vesistöjen lähistöllä toimittaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kaikissa ojituksissa tehdään huolellista ojituksen tarveharkintaa.

Vesiensuojelun on oltava kaikilla alueilla riittävää, mutta herkkien vesistöjen alueella toimittaessa vesiensuojelutoimien suunnittelussa ja toteutuksessa tulee olla erityisen huolellinen. Herkkien vesistöjen vaikutusalueella pienemmilläkin ojituksilla voi olla sellaisia vaikutuksia, että kynnys vesilain mukaisen luvan hakemiseen voi ylittyä. Tällöin ojitusilmoitus kannattaa tehdä pienemmästäkin ojituksesta ELY-keskukseen (esimerkiksi ojitusmätästykset, piennarteihin liittyvät ojitukset, pienialaiset kunnostusojitukset). Aineisto ei velvoita ojitusilmoituksen tekemiseen, mutta ojitusilmoituksen tarkoituksena on tarkistaa ojituksen vesilain ja vesienhoitolain sekä muun ympäristölainsäädännön mukaisuus. Aineiston on tarkoitus osoittaa metsätalouden vaikutuksille herkat vesistökohteet toimijoille ja metsänomistajille jo suunnitteluvaiheessa. Toimijat voivat myös ennakkoon olla yhteydessä ELY-keskuksiin, mikäli toiminta kohdistuu luokitukseltaan erittäin herkkien vesistöjen valuma-alueelle.

Metsänhoidon suositukset ojien kunnostuksen tarveharkintaan, suunnitteluun, toteutukseen sekä vesistöjen tilan turvaamiseen: <https://metsanhoidonsuosituksset.fi/fi/toimenpiteet/ojien-kunnostus>

Maanmuokkaus metsänhoidon suosituksissa:

<https://metsanhoidonsuosituksset.fi/fi/toimenpiteet/maanmuokkaus>

- Maanmuokkauksen vesiensuojelu: [Vesien turvaaminen maanmuokkauksessa](#)

Suojavyöhykkeet

Monet aineistoissa olevista vesistöistä ovat herkempiä myös uudistushakkuista tuleville vaikutuksille, erityisesti, jos alue on eroosioherkkää. Uomien ylitykset, hakkuut ja uudishakkuun jälkeinen maanmuokkaus voi aiheuttaa maa-aineksen kulkeutumista ja haittaa vesistöön. Maaston ominaisuuksia ja olosuhteita huomioivat puustoiset suojakaistat vähentävät vesistöihin kohdentuvaa haittaa.

Rantavyöhykkeen puuston käsittely vaikuttaa vesistön ekologiaan erityisesti pienillä vesillä, kuten puroissa. Lohikalakantauomien varteen on hyvä jättää lehtipuuta, koska lehtipuukarikeri tarjoaa vesistöissä elinympäristön lohikalajien hyönteisravinnolle. Puustoisen suojavyöhykkeen **varjostus on tärkeää** koska sillä voidaan pitää vesistön lämpötiloja kaloille sopivampana.

Aineiston avulla voidaan tunnistaa tällaisia vesistöjä ja edistää neuvonnan kautta vesiensuojelun kannalta tehokkaampien, leveämpien ja puustoisten suojakaistojen jättämistä silloin, kun maanomistajalla on siihen halukkuutta.

Suojavyöhykkeet metsänhoidon suosituksissa:

<https://metsanhoidonsuositukses.fi/fi/toimenpiteet/suojavyohykkeet-ja-rantametsat>

- Luonnonhoitoa painottavan suosituksen mukainen suojavyöhyke on metsätalouden vaikutuksille herkkien vesistöjen ranta-alueilla hyvin vaikuttava toimenpide. Erityisesti sille on tarvetta lohikalakantauomilla ja luonnontilaisuudeltaan säilyneillä puroilla (PUROHELMI-kohteet). Suojavyöhykkeen leveydestä ja toteutustavasta päättää kuitenkin metsänomistaja, ellei hänen metsänsä ole metsäsertifioinnin piirissä, jolloin tulee noudattaa vähintään metsäsertifikaattien ohjeistusta suojavyöhykkeistä [Suojavyöhykkeen leveydet metsänkäsittelyssä](#)

Vesiensuojeluhankkeiden kohdentaminen

Aineistoa voidaan käyttää myös vesiensuojeluhankkeiden sekä metsätalouden koulutus- ja neuvontahankkeiden suuntaamisessa/priorisoinnissa. On kuitenkin tärkeä huomioida, että vesistöjen kunnostuksen kannalta tärkeitä kohteita saattaa olla muitakin kuin tässä aineistossa esitetyt kohteet.

Aineiston käyttö viranomaistoiminnassa

Aineistoa hyödynnetään viranomaistyössä ja esimerkiksi lausunnoissa sekä neuvonnassa.

Aineistoa voidaan hyödyntää esimerkiksi seuraavasti:

ELY-keskus

- **Edistää** aineiston hyödyntämistä metsätalouden **neuvonnassa** (mm. vesienhoidon yhteistyöryhmä, hankkeet ja yhteistyöverkostot)
- **Tiedottaa** alueellaan aineiston olemassaolosta mm. Metsähallitukselle, kunnille (kehityskeskustelut) ja muille metsänomistajille muun viranomaistyön yhteydessä
- **Hyödyntää** aineistoa herätekarttana **ojetusilmoitusmenettelyssä**: ELY voi suosittaa toimijoita tekemään lain mukaisen ojetusilmoituksen toimiessaan kyseisillä alueilla ja kiinnittämään erityistä huomiota vesiensuojelun suunnitteluun ja toteutuksen valvontaan. Aineisto toimii ELY:lle vain herätekarttana. Se ei tarkoita lupakynnyksen ylittymistä, vaan luvantarve arvioidaan tapauskohtaisesti kuten tähänkin saakka. Aineisto kuitenkin helpottaa tunnistamaan ne vesistöt, joihin on syytä kiinnittää huomiota.
- **Kohdentaa** metsätalouden kuormitusta vähentäviä **hankkeita** kyseisille alueille
- Hyödyntää aineistoa **metsänkäsittelyilmoitusten tarkastusten yhteydessä** ja tekee esimerkiksi suosituksia metsänkäsittelystä, mikäli metsänkäsittelyilmoituksia ko. alueilta tulee ELY-keskukseen tarkistettaviksi
- Ottaa aineiston huomioon **metsäautoteiden rahoitushakemusten** käsittelyssä ja antaa tarvittaessa suosituksia vesiensuojelutoimista.

- Ottaa aineiston esille ja huomioon muuhun **maankäyttöön liittyvissä lausunnoissaan** esimerkiksi kaavaneuvotteluissa tai rakennushankkeissa, joissa toiminta kohdentuu näiden vesistöjen läheisyyteen, ja jotka edellyttävät metsätaloustoimenpiteitä tai vesistövaikutuksiltaan samantyyppistä toimintaa. Aineisto toimii herätekarttana sille, että hankkeen vesistövaikutuksien arviointiin on tärkeää kiinnittää riittävästi huomiota.

Suomen metsäkeskus

- **Tiedottaa** aineiston olemassaolosta omassa neuvonnassaan sekä yhteistyöverkostoissaan
- Hyödyntää aineistoa **neuvonnan kohdentamisessa** (esimerkiksi suojavyöhykkeet ja ojitusten tarveharkinta sekä suunnittelu)
- Hyödyntää aineistoa **luonnonhoitohankkeiden suuntaamisessa** yhdessä muiden aineistojen kanssa
- **Kohdentaa** metsätalouden kuormitusta vähentäviä **hankkeita** kyseisille alueille
- Hyödyntää vesiensuojelutoimenpiteiden riittävyyden arvioinnissa METKA-tuella rahoitettavissa hankkeissa